

Олександра Трохименко,

канд. іст. наук, мол. наук. співроб.,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Київ, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В НІМЕЧЧИНІ

Автор простежує еволюцію інституту президентства в Німеччині. За основу дослідження взято аналіз владних повноважень президента, закладених у Ваймарській конституції, що діяла до 1945 р., а також повноваження президента Німеччини відповідно до чинної Боннської конституції 1949 р. Первісно президент Німеччини мав дуже багато можливостей впливати на внутрішню політику. Сучасні повноваження президента Німеччини значно звужено, що було здійснено з урахуванням негативного досвіду президентства з надзвичайно великою владою в період 30-х – 40-х років ХХ ст. Крім того, докорінно змінено механізм президентських виборів.

Ключові слова: президент, федеральний президент, інститут президентства, Основний закон Німеччини, райхспрезидент, Ваймарська республіка.

На сьогодні проблема розвитку інституту президентства викликає значну увагу дослідників різних галузей науки. Ця тема має надзвичайно широке поле для досліджень, адже кожна країна має власні особливості розвитку цього інституту, що формувалися під впливом різноманітних історичних подій і політичних традицій.

Тонкощі термінології, що належать до юридичної площини, детально роз'яснює у своїй монографії В. Шатіло [14]. Джерельна база праці ґрунтується на текстах Ваймарської конституції [2] та Основного закону ФРН [1]. Питаннями історії держави та права в Німеччині, а також інституту президентства займалися багато дослідників. Серед них І. Мудрак [8], М. Марченко [6], А. Менлігазієва [7], Е. Григоніс [4]. Детальніше історію німецької держави та особливості президентства в Німеччині описали такі дослідники, як К. Шлайх [16], У. Ширер [15], Г. Вінклер [3] та ін.

У праці на основі порівняння Ваймарської конституції та Основного закону зроблено спробу простежити зміни у владних повноваженнях, що належать президенту Німеччини. Як зазначив В. Шатіло, «у юридичній літературі поняття “президентство” визначається через

поняття “інститут президентства”. Це означає, що “президент” виступає як правовий інститут» [14, с. 15]. У свою чергу, «інститут президентства становить систему норм, які регулюють порядок виборів президента, визначають функції та повноваження президента, термін його повноважень і порядок їх припинення, конституційно-правову відповідальність, а також норми, що регламентують діяльність допоміжних органів та установ при президенту» [14, с. 24].

Початок розвитку інституту президентства було покладено в останній третині XVIII ст. з формуванням перших демократичних режимів [11, с. 261]. «Уперше інститут президентства виник у США як результат прагнення до встановлення сильної, але дійсно демократичної державної влади... на противагу монархії» [10, с. 224]. Саме Конституція США 1787 р. офіційно запровадила інститут президентства, а першою особою на цій посаді в 1789 р. став Д. Вашингтон. У Європі цей інститут було реалізовано одразу в двох країнах у 1848 р. – у Швейцарській Конфедерації та Франції [11, с. 261].

За поширеним сьогодні визначенням, «президент – одноосібний виборний глава держави в країнах з республіканською формою правління, який обирається її громадянами або парламентом на чотири-сім років. Ця посадова особа очолює державу в 150 країнах світу (з близько 200), інші мають монархічну форму правління» [10, с. 224].

На відміну від монарха, президент «несе конституційну відповідальність за виконання службових обов'язків, за свої дії. Як правило, президент несе відповідальність за навмисне порушення конституції та законів, за державну зраду, заподіяння шкоди державній незалежності, хабарництво, вчинення інших тяжких злочинів. Така відповідальність має переважно форму імпічменту» [10, с. 228].

Термін «президент» походить від латинського слова *praesidens*, що перекладається як «той, що сидить попереду»; в античні часи він означав «головуючий на різних зібраннях» [7, с. 55]. Однак у Німеччині ще є посада «президент бундестагу» (голова аналога нижньої палати парламенту) [4, с. 86].

Як зауважує В. Шатіло, світова практика показує, що президенти в різних країнах світу мають дуже різні повноваження. Вони можуть виступати в ролі глави держави, тобто виконувати суто представницькі функції, а можуть одночасно бути й керівниками уряду [14, с. 19]. Тобто статус президента та його функції повністю залежать від виду республіканської форми правління (парламентської, президентської або змішаної) [10, с. 226]. Ці функції можуть також кардинально відрізнитися

залежно від історичних чинників і політичних традицій, що формувалися в конкретній державі впродовж століть. Однак в усіх державах президент здійснює як зовнішньополітичне, так і внутрішньополітичне представництво [14, с. 24–25]. Варто додати, що термін «глава держави» практично не зустрічається в конституціях сучасних демократій. Немає цього терміна і в Конституції Німеччини – Основному законі Німеччини (нім. – Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland). На думку В. Шатіла, «термін “глава держави” не дає можливості з належним ступенем точності охарактеризувати сутність, функції та компетенцію цього органу, оскільки, на відміну, наприклад, від парламенту, який в усіх країнах світу є вищим представницьким і законодавчим органом, глава держави виконує різні функції та наділений різним правовим статусом» [14, с. 25].

Як відомо, німецька держава з'явилася на карті світу відносно нещодавно – у 1871 р., коли канцлер О. фон Бісмарк «залізом і кров'ю» об'єднав німецькі князівства в одну державу. Саме тоді прусський король Вільгельм I став імператором і головою союзу німецьких держав – єдиної Німецької імперії (нім. – Deutsches Reich). Німеччина ставала конституційною монархією. Німецька імперія проіснувала до кінця Першої світової війни, після якої монархія була скинута й утворилася так звана Ваймарська республіка (нім. – Weimarer Republik), назва якої походить від м. Ваймар, у якому прийнято Конституцію.

15 листопада 1918 р. розроблення Конституції було доручено лібералу Г. Проїссу. Як зазначає Г. Вінклер, Г. Проїсс хотів бачити на чолі держави сильного президента, обраного самим народом [3, с. 118]. Такий президент мав би, на його думку, вести більш консервативну політику, ніж парламент. Однак така Конституція не влаштувала соціал-демократів, які побачили в такому президенті своєрідну заміну кайзеру. Дуже слушне та далекоглядне зауваження зробив тоді Р. Фішер: «Ми маємо рахуватися з тим фактом, що одного разу на цьому місці опиниться інша людина, з іншої, можливо, реакційної партії, яка прагнутиме державного перевороту» [3, с. 118]. Розроблення Конституції призвело до палких суперечок, навіть у кінцевій редакції вона повністю не влаштувала жодну з партій – довелося йти на компроміс.

Згідно з Ваймарською конституцією від 11 серпня 1919 р. Німеччина ставала парламентською республікою [9, с. 568]. «Німецький райх – це республіка», – ідеться в ст. 1 [2]. Але офіційно було збережено назву Німецька імперія (нім. – Deutsches Reich).

Як зауважує А. Менлігазієва, «згідно з Конституцією 1919 р., Німеччина ставала парламентарною республікою на чолі з президентом, влада

якого мало відрізнялася від монархічної. Усі сфери державного регулювання, включаючи контроль райхстагу, було зосереджено в одних руках. Президент мав право вводити надзвичайний стан у будь-який момент, який він вважатиме небезпечним для існування порядку, призначати уряд та інші вищі посади» [7, с. 58].

Дійсно, ст. 48 Ваймарської конституції надавала президентові надзвичайні повноваження в разі небезпеки – аж до обмеження або тимчасового припинення прав і свобод громадян [2]. Коротко охарактеризуємо статті, які в разі необхідності повністю або частково мав право призупиняти райхспрезидент:

- ст. 114 – про недоторканність свободи особистості;
- ст. 115 – про недоторканність приватного житла німців;
- ст. 117 – про недоторканність таємниці листування, а також поштових, телеграфних і телефонних відносин;
- ст. 118 – про свободу слова;
- ст. 123 – про право на мирні зібрання;
- ст. 124 – про право утворювати спілки або товариства, якщо вони не суперечать кримінальному законодавству;
- ст. 153 – про право власності [2].

Крім того, ст. 48 також давала право райхспрезиденту «за допомогою збройної сили» домагатися виконання землями обов'язків, покладених на неї Конституцією чи законами [2]. Стаття 25 Конституції навіть надавала райхспрезиденту право розпуску райхстагу, хоча й не більше одного разу (через один привід) [2].

Як зазначає Г. Вінклер, при написанні Конституції до ст. 48 планувалося написати додатковий закон, що чітко регулював би, за яких саме умов можна вводити надзвичайний стан, але цього так і не було зроблено [3, с. 124]. Хоча та ж таки ст. 48 стверджує, що свої рішення райхспрезидент невідкладно має доводити до відома райхстагу та на вимогу райхстагу ці заходи підлягають скасуванню [2]. Райхспрезидент Ваймарської республіки мав право призначати та звільняти райхс-канцлера та райхсміністрів (ст. 53) [2]. Варто також зауважити, що, згідно зі ст. 50 [2], усі постанови та розпорядження райхспрезидента, у тому числі і військові, були дійсні лише після підписання канцлером або відповідними міністрами. Канцлера ж однаково призначає райхспрезидент (ст. 53), тому вся повнота влади залишається в президента. Однак, на думку К. Шлайха, райхспрезидент Ваймарської республіки, якого обирав безпосередньо народ, не мав набагато більше повноважень, ніж федеральний президент сучасної ФРН, що обирається спеціально

створеним органом (Федеральним зібранням) [16, с. 216]. Але ми з цим не можемо погодитися.

Як зауважує І. Мудрак, «характер державного ладу, виняткові повноваження президента (ст. 48) дають можливість визначити встановлену Ваймарською конституцією форму правління як “президентсько-парламентську республіку”» [8, с. 27]. Саме в цій Конституції вперше в Німеччині було закріплено основні права та свободи німців [5, с. 104].

Однак проіснувала ця держава недовго. Скориставшись економічною кризою та складним становищем німецького народу Націонал-соціалістична німецька робітничка партія досить швидко прийшла до влади й закріпила свої позиції. Результати виборів у райхстаг 14 вересня 1930 р. стали несподіванкою навіть для самого А. Гітлера. Як зазначає У. Ширер, у 1930 р. А. Гітлер сподівався отримати десь 50 місць у парламенті, а насправді отримав 107 мандатів. І якщо до виборів партія перебувала на останньому (дев'ятому) місці за кількістю мандатів, то після виборів вона стала другою [15, с. 163–164]. Після того як у січні 1933 р. А. Гітлер цілком законно, хоча й не без допомоги інтриг, приходив до влади та стає канцлером, Німеччина швидко перетворюється на тоталітарну державу – Третій райх (неофіційна назва; нім. – *Drittes Reich*). Хоча назву «Німецька імперія» було збережено.

Упродовж 1933–1935 рр. А. Гітлером упроваджено ряд реформ, які призвели до зміни законодавчої влади, структуризації та реорганізації Райху, а також до великих змін у судовій системі [12, с. 286]. Поступово фюрер упевнено концентрує владу у власних руках. Так, «30 січня 1933 р. А. Гітлер отримав пост райхсканцлера від президента Гіндебурга, а після смерті останнього 1 серпня 1934 р. за постановою уряду посаду президента було ліквідовано, а всю владу було сконцентровано в руках “вождя” і пожиттєвого райхсканцлера Гітлера. Йому було надано право призначати не лише імперський уряд, а й навіть свого власного наступника. Фактично Гітлер поєднав у своїй особі функції президента, канцлера, верховного головнокомандувача» [7, с. 58], а також лідера нацистської партії. У 1938 р. фюрер ліквідує військове міністерство, створивши Штаб верховного командування збройних сил, чим остаточно концентрує всю військову владу у своїй руках [8, с. 35].

Важливо зауважити, що «у формально-юридичному плані процес становлення нацистської державної машини в ті роки відбувався в рамках дійсного законодавства, з використанням навіть деякого демократичного потенціалу» [6, с. 8], однак на практиці всі ці процеси супроводжувалися насиллям, терором і страхом.

Цікавою є одна деталь, про яку зазначає доктор юридичних наук, професор М. Марченко. Незважаючи на те що в країні відбулися різкі зміни, А. Гітлер офіційно так і не відмовився від Ваймарської конституції. Він усіяло прикривався її демократичними засадами у своїх цілях і сміливо порушував її в разі потреби. У свою чергу у своїх публічних виступах він намагався підтримувати імідж законності, демократії та захисника національних традицій [6, с. 10]. Як зазначає М. Марченко, «будучи на словах твердим прихильником, гарантом і послідовником Ваймарської конституції, у реальному житті Гітлер, як справедливо зазначали американські дослідники, “постійно порушував її дух і зміст, оголошував будь-які свої дії відповідними Конституції”». Аналогічно було також з іншими юридичними актами: законами, постановами уряду й декретами, які створювали “правову” основу діяльності нацистської держави та мали б, хоча б номінально, відповідати Конституції» [6, с. 10]. Поступова концентрація повноти влади у своїх руках, цілковите підкорення системи державної служби, армії розвідки, репресивних органів влади, підпорядкування судової системи, злиття партії з державою, тотальний контроль і милітаризація держави – усе це мало на меті зосередження в особі А. Гітлера буквально одноосібного очільника держави [6, с. 11].

У свою чергу, ця держава припинила своє існування в 1945 р. після капітуляції Німеччини в результаті її розгрому та повалення гітлерівського нацистського режиму. Далі для Німеччини почався складний період, коли вона, не маючи державного суверенітету, перебувала під контролем держав-союзників, а згодом була поділена на дві держави. За результатами війни Берлін, отримавши особливий статус, було поділено на чотири сектори. Території Пруської Саксонії, Тюрингії, Саксонії-Ангальт, Бранденбургу, Мекленбургу та частини Західної Померанії відійшли СРСР, інші німецькі землі відійшли під вплив США, Британії та Франції [13, с. 134]. У 1949 р. Німеччину було поділено на дві держави з кардинально різною ідеологією. На підконтрольних радянських територіях було утворено Німецьку Демократичну Республіку (НДР; нім. – Deutsche Demokratische Republik, DDR), а на інших було утворено Федеративну Республіку Німеччина (ФРН; нім. – Bundesrepublik Deutschland, BRD). Таким чином утворилося дві Німеччини: Східна (нім. – Ostdeutschland) та Західна (нім. – Westdeutschland). Їх ідеологічне протистояння поділило німецький народ на «оссі» та «вессі» (нім. – Ossi und Wessi).

У 1989 р. пала Берлінська стіна (збудована за ініціативою радянської сторони в 1961 р.), а 3 жовтня 1990 р., після 40-річного поділу, дві Німеч-

чини було об'єднано в одну державу. Стосовно того, яким чином мало б відбутися об'єднання, точилися гострі суперечки. Однак стрімкість подій змусила зупинитися на варіанті входження НДР до ФРН. Тому п'ять східнонімецьких земель було інтегровано до Західної Німеччини. Таким чином, нова об'єднана німецька держава зберегла назву «Федеративна Республіка Німеччина», яка існує й до сьогодні [13, с. 134–135]. Важливо зазначити, що юридично це було можливо, адже із самого початку існування двох німецьких держав ФРН активно претендувала на роль тої оновленої німецької держави, на базі якої Німеччина об'єднається в майбутньому. Тому розробники Конституції в 1948–1949 рр. врахували ці прагнення в тексті Основного закону ФРН. Зокрема, спеціальна ст. 23 давала можливість у майбутньому законно приєднати НДР до ФРН [5, с. 101]. Саме так було й зроблено, а ст. 23 скасовано.

Відповідно, відредагована за вимогами часу Конституція ФРН від 23 травня 1949 р. діє й досі та має назву Основний закон ФРН. Інша назва – Боннська конституція [8, с. 36], від тогочасної столиці ФРН м. Бонн, земля Північний Рейн-Вестфалія. Вона стала третьою діючою, але загалом четвертою Конституцією для Німеччини. «Перша Конституція була розроблена для всієї Німеччини Зібранням Франкфурта 28 березня 1849 р., після революції 1848 р. Вона не вступила в силу. Друга Конституція – Конституція об'єднаної Німеччини 1871 р. Третя – Конституція Ваймарської республіки 1919 р.» [5, с. 102].

Сьогодні Федеративна Республіка Німеччина є парламентською демократією, «це – демократична та соціальна федеральна держава» (ст. 20) [1]. Згідно зі ст. 54 Основного закону ФРН, федеральний президент (нім. – Bundespräsident) обирається Федеральними зборами (нім. – Bundesversammlung) на п'ять років і може бути переобраним лише один раз. Як стверджує К. Шлайх, термін у п'ять років було обрано заради уникнення збігу виборів президента з виборами в бундестаг та формуванням нового уряду [16, с. 218–219]. Федеральні збори складаються із членів бундестагу та рівної кількості спеціально обраних для цього представників федеральних земель Німеччини. Обраним на посаду федерального президента ФРН може бути кожний німець, що досяг 40-річного віку та має право бути обраним у бундестаг [5, с. 132].

Присяга федерального президента Німеччини звучить так: «Клянусь присвятити свої сили на благо німецькому народу, сприяти його користі, оберігати його від збитків, дотримуватися й захищати Основний закон і закони Федерації, сумлінно виконувати свої обов'язки та дотримуватися справедливості по відношенню до кожного. Нехай допоможе мені

в цьому Господь». Присягу може бути принесено й без релігійного твердження» (ст. 56) [1].

Стаття 82 Основного закону регулює механізм донесення управлінської інформації президентом до німецьких громадян [1]. Ця процедура виглядає так: закони, підписані президентом, публікуються в газеті «Федеральні відомості» (нім. – *Bundesgesetzblatt, BGBI*), яка є офіційним джерелом опублікування федерального законодавства в Німеччині. Це видання засновано 1949 р. (разом з прийняттям Конституції). Після публікації в цьому виданні закон набирає чинності. Видання виходить наприкінці місяця. Аналогом німецьких «Федеральних відомостей» в Україні є «Голос України», однак аналогічне видання існувало також і у Ваймарській республіці. Закони публікувалися в «Імперському віснику законів» (нім. – *Reichsgesetzblatt, RGBI*) (ст. 70) [2] та вступали в силу впродовж 14 днів після публікації (ст. 71) [2].

Конституція чітко регулює представницьку функцію президента Німеччини. Згідно зі ст. 59 Основного закону ФРН, «(1) Федеральний президент представляє Федерацію в міжнародно-правових відносинах. Від імені Федерації він укладає договори з іноземними державами. Він акредитує і приймає послів. (2) Договори, що регулюють політичні відносини Федерації, що стосуються предметів федерального законодавства, потребують згоди чи сприяння відповідних органів, компетентних у відношенні федерального законодавства у формі федерального закону» [1]. Водночас саме федеральний канцлер (ст. 65) «визначає основні напрями політики та несе за них відповідальність. ...Федеральний канцлер веде справи федерального уряду згідно з прийнятим федеральним урядом і схваленим федеральним президентом Регламентом» [1]. Але, згідно зі ст. 63 та 64, президент ФРН, здавалося б, має досить широкі повноваження саме в призначенні канцлера. Він пропонує кандидатуру канцлера бундестагу та призначає його в разі, якщо бундестаг голосує більшістю. Тим самим фактично обираючи напрям політичного розвитку країни на чотири роки. Однак саме обрання канцлера не залежить тільки від волі президента. У тому випадку, якщо кандидатуру президента буде відхилено, федеральний президент зобов'язаний призначити запропоновану бундестагом кандидатуру [9, с. 598–599].

Отже, у бундестагу в цьому питанні повноважень більше, ніж у федерального президента. У разі вимушеного дострокового завершення президентської каденції повноваження президента переходять до президента бундесрату (нім. – *Präsident des Bundesrates*) [5, с. 133]. Отже, федеральний президент сучасної ФРН має вужчі повноваження, ніж

федеральний канцлер, і, фактично, несе лише представницьку функцію в державі. На сьогодні федеральним президентом ФРН є Ф.-В. Штайнмаєр (нім. – Frank-Walter Steinmeier), а федеральним канцлером ФРН уже понад 30 років (уже в третій каденції) є А. Меркель (нім. – Angela Merkel). Згідно зі ст. 68 Основного закону, федеральний президент, за запитом канцлера, може розпустити бундестаг [1]. Проте федеральний президент має деякі додаткові повноваження, зокрема приймати закони без участі бундестагу, а лише за погодженням з канцлером і бундесратом (ст. 810) [1].

Порівняно з Ваймарською конституцією, Боннською конституцією зменшено термін повноважень федерального президента на два роки (із семи до п'яти років), піднято віковий ценз права для вступу на посаду – з 35 до 40 років, присяга лишилася по суті такою ж. Уточнено, що переобиратися президент має право лише один раз. Згідно з Основним законом ФРН (ст. 115 b) [1], у випадку оголошення стану оборони командування збройними силами належить канцлеру, а не президенту – як у ст. 47 Ваймарської конституції [2]. Президент Ваймарської республіки обирався на всенародних виборах, водночас президент ФРН – Федеральними зборами, до яких входять депутати бундестагу та представники від ландтагів. Можна припускати, що процедуру обрання було істотно змінено, аби уникнути приходу до влади популістів. Також простежується усунення федерального президента від істотного впливу на виконавчу владу, оскільки він лише пропонує кандидатуру канцлера, але затверджує її бундестаг; в окремих випадках парламент може висунути свого кандидата на пост канцлера. Таким чином, федеральний президент може взагалі не впливати на формування виконавчої влади ФРН. Отже, інститут президентства ФРН було реформовано задля уникнення в майбутньому можливості узурпації влади; президента позбавили ряду важливих повноважень, які б давали йому можливість одноосібно визначати державну політику, формувати виконавчу владу, призупиняти базові права і свободи громадян.

Список використаних джерел

1. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland [Elektronische ressource] / Bundesministerium der Justiz und Verbraucherschutz. Bundesamt für Justiz. – Mode of access: <https://bit.ly/2fvFkWc>. – Bildschirmtext.
2. Verfassung des Deutschen Reichs (1919) [Online] [Elektronische ressource] / Wikisource. – Mode of access: <https://bit.ly/2MplcBd>. – Bildschirmtext.

3. *Винклер Г. А.* Веймар 1918–1933: история первой немецкой демократии / Г. А. Винклер. – М. : РОССПЭН, 2013. – 878 с.
4. *Григонис Э. П.* Конституционное право зарубежных стран. Курс лекций / Э. П. Григонис, В. П. Григонис. – СПб., 2002. – 416 с.
5. *Маклаков В. В.* Конституция Германии. Вступительная статья / В. В. Маклаков / Конституции зарубежных государств: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Европейский Союз, Соединенные Штаты Америки, Япония, Индия : учеб. пособие / под ред. В. В. Маклакова. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – С. 101–113.
6. *Марченко М. Н.* Становление и развитие государственного механизма Германии 30-х годов / М. Н. Марченко // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11 «Право». – 1994. – № 6. – С. 3–13.
7. *Менлигазиева А. Е.* Некоторые вопросы становления и развития института президентства / А. Е. Менлигазиева // Известия М-ва образования и науки Республики Казахстан, Нац. акад. наук Республики Казахстан. Сер. обществ. наук. – 1999. – 4 (222). – С. 54–59.
8. *Мудрак І. Д.* Історія держави і права зарубіжних країн: курс лекцій / І. Д. Мудрак. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2002. – 70 с.
9. *Невинский В. В.* Германия. Федеративная Республика Германия. Вводная статья / В. В. Невинский // Конституции государств Европы : в 3 т. / под. общ. ред. Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – Т. 1. – С. 567–579.
10. Органи державної влади України / за ред. В. Ф. Погорілка. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2002. – 592 с.
11. *Підручна О. О.* Формування інституту президентства в політичному просторі України / О. О. Підручна // Актуальні пробл. політики. – 2014. – Вип. 52. – С. 260–268.
12. Сравнительная политика. Основные политические системы современного мира / под. ред. В. С. Барикова, Н. И. Сазонова. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2005. – 592 с.
13. *Трохименко О. О.* Вплив розколу та об'єднання Німеччини на етнонаціональну ідентичність німців / О. О. Трохименко // Гілея : наук. вісн. – 2015. – Вип. 97 (6). – С. 133–138.
14. *Шатіло В. А.* Інститут президентства в системі державної влади України / В. А. Шатіло. – Київ : Укр. центр політ. менеджменту, 2004–159 с.
15. *Ширер У.* Взлет и падение Третьего рейха / У. Ширер. – М. : АСТ, 2015. – 1216 с.
16. *Шлайх К.* Федеральный президент / К. Шлайх // Гос. право Германии. Т. 1. – М. : Ин-т государства и права РАН, 1994. – С. 216–238.

References

1. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. (1949). Retrieved from <https://bit.ly/2 fVfKwC> [in Deutsch].
2. Verfassung des Deutschen Reichs. (1919). *Wikisource*. Retrieved from <https://bit.ly/2 MplcBd> [in Deutsch].
3. Vinkler, G. A. (2013). *Weimar 1918–1933: istoriya pervoj nemeckoj demokratii* [Weimar of 1918–1933: the History of the First German Democracy]. Moscow: Rosspen [in Russian].
4. Grigonis, E. P., Grigonis, V. P. (2002). *Konstitucionnoe pravo zarubezhnykh stran. Kurs lekcii* [The Constitutional Laws of Foreign Countries]. Saint Petersburg [in Russian].
5. Maklakov, V. V. (2006). *Konstituciya Germanii. Konstituciia Germanii. Vstupitelnaia statia* [Constitution of Germany: Introduction Article]. *Konstitucii zarubezhnykh gosudarstv: Velikobritaniia, Franciia, Germaniia, Italiia, Evropeiskii Soiuz, Soedinennye Shtaty Ameriki, Iaponiia, Indiiia – Constitutions of Foreign Countries: Great Britain, France, Germany, Italy, European Union, USA, Japan, India*. (pp. 101–113). Moscow: Volters Kluver [in Russian].
6. Marchenko, M. N. (1994). *Stanovlenie i razvitie gosudarstvennogo mekhanizma Germanii 30-kh godov* [Origins and Developments of the State Machine of Germany of 1930's]. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya II Pravo – Bulletin of Moscow University. Series II: Right*, no. 6, pp. 3–13 [in Russian].
7. Menligazieva, A. E. (1999). *Nekotorye voprosy stanovleniia i razvitiia instituta prezidentstva* [Some Issues of the Origins and Development of the Presidency]. *Izvestiya Ministerstva obrazovaniya i nauki Respubliki Kazaxstan – Proceedings of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Social Sciences Series*, no. 4 (222), pp. 54–59 [in Russian].
8. Mudrak, I. D. (2002). *Istoriia derzhavy i prava zarubizhnykh krain: kurs lekcii* [History of the States and Law of Foreign Countries: A Coursebook]. Irpin: Academia DPS Ukrainy [in Ukrainian].
9. Nevinskii, V. V. (2001). *Germaniia. Federativnaia Respublika Germaniia. Vvodnaia statia* [Germany. Federal Republic of Germany: Introduction]. Okunkova, L. A. (Ed.). *Konstitucii gosudarstv Evropy – Constitution of European States*. Vol. 1, pp. 567–579. Moscow: NORMA [in Russian].
10. Pohorilko, V. F. (2002). *Orhany derzhavnoi vldy Ukrainy* [State Authorities of Ukraine]. Kyiv: V. M. Koretsky Institute of State and Law [in Ukrainian].

11. Pidruchna, O. O. (2014). Formuvannia instytutu prezydentstva v politychnomu prostori Ukrainy [The Development of Presidency in the Political Space of Ukraine]. *Aktualni problemy polityky – Actual Problems of Politics*, issue 52, pp. 260–268 [in Ukrainian].

12. Barikov, V. S., Sazonov, N. I. (Ed.). (2005). Sravnitelnaia politika. Osnovnye politicheskie sistemy sovremennogo mira [Comparative Politics. Main Political Systems of the Modern World]. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University [in Russian].

13. Trokhymenko, O. O. (2015). Vplyv rozkolu ta obiednannia Nimechchyny na etnonatsionalnu identychnist nimtsiv [The Impact of the Split and Reunification of Germany on the National Identity of the Germans]. *Hileia: naukovyi visnyk – Gilea: Scientific Herald*, issue 97 (6), pp. 133–138 [in Ukrainian].

14. Shatilo, V. A. (2004). Instytut prezydentstva v systemi derzhavnoi vlady Ukrainy [Presidency in the System of State Authorities of Ukraine]. Kyiv: The Ukrainian Center of Political Management [in Ukrainian].

15. Shyrer, U. (2015). Vzlet i padenie Tretego reikha [The Rise and Fall of the Third Reich]. Moscow: AST [in Russian].

16. Schlaix, K. (1994). Federalnyi prezident [Federal President]. *Gosudarstvennoe pravo Germanii – State Law of Germany*. Vol. 1, pp. 216–238. Moscow: The Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 25.05.2019.

Oleksandra Trokhymenko,

Cand. Sci. (Historical), Junior Researcher Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Kyiv, Ukraine

Development of the Institution of Presidency in Germany

The article is dedicated to the Presidentship as a part of the state authorities of Germany. The author retraced the development of the presidential authority at different stages of the statehood of Germany. Main attention is paid to the comparative study of the president's authority by the constitution of the Weimar Republic and the Basic Law for the Federal Republic of Germany.

The constitution of the Weimar Republic functioned from the 1919 and – with some modernization – till 1945. Reichspräsident of the Weimar Republic could have a strong influence on domestic politics. He formed the executive branch and had legislative authority during a state of emergency. In addition, Reichspräsident of the Weimar Republic could abolish main rights and freedoms of citizens. Reichspräsident Paul von

Hindenburg had used such a wide powers to make the German state function during the years of Great Depression. Same powers were been used by Adolf Hitler to set his dictatorship after 1934.

After the World War II the authority of the President of Germany were reduced according to the Basic Law of the Federal Republic of Germany of 1949, which functions till today. Bundespräsident keeps representational functions of the state in foreign affairs as well as status of commander in chief of armed forces. In compare with Reichspräsident, Bundespräsident is not able to form the executive branch or to abolish the rights and freedoms of citizens. Moreover, the election process has been changed and now Bundespräsident is elected by the Federal Convention, while the Reichspräsident had being elected by universal suffrage. As the author concludes, such measures were taken to avoid electing a populist or demagogue to the presidentship.

Keywords: President, Federal President, Presidentship, Basic Law for the Federal Republic of Germany, Reichspräsident, Weimar Republic.